Stap voor stap

Een week na 4 mei kijk ik terug op een ingetogen en waardevolle herdenking hier in Oostzaan. Twee minuten stilte lijken kort, maar ze voelen elk jaar weer als een moment waarin alles samenkomt: herinnering, besef en de vraag hoe het ooit zo ver heeft kunnen komen.

In mijn toespraak stond ik stil bij dat laatste. Niet alleen bij wat er is gebeurd, maar juist bij hoe het begon. Want de Holocaust begon niet met vernietigingskampen, maar met kleine stappen. Met regels, formulieren en verboden die het leven van Joodse Nederlanders stukje bij beetje beperkten.

Om dat invoelbaar te maken, vroeg ik aandacht voor één kind. David. Een jongen van tien, hier geboren, hier opgegroeid. Zijn wereld werd langzaam kleiner. Eerst mocht hij niet meer naar school, daarna niet meer naar het park, niet meer zwemmen. Steeds iets minder, steeds iets nauwer. Tot er uiteindelijk geen plek meer overbleef om vrij te leven.

Wat ons nu zo raakt, is dat dit proces zo geleidelijk verliep. Voor de mensen die er middenin stonden, was het niet één grote omslag, maar een reeks van veranderingen waaraan men – soms noodgedwongen – gewend raakte. En ondertussen ging voor veel anderen het leven door.

Juist dat maakt herdenken zo belangrijk. Niet alleen om terug te kijken, maar ook om stil te staan bij dat proces. Want wie om zich heen kijkt, ziet dat ook in onze tijd woorden soms verharden. Dat uitsluiting zich niet altijd groots en zichtbaar aandient, maar juist klein kan beginnen—met opmerkingen, met beelden, met een sfeer waarin mensen zich minder veilig voelen om te zijn wie ze zijn.

Dat vraagt geen grote woorden, maar wel alertheid.

Herdenken is daarmee meer dan herinneren. Het is ook een oproep tot waakzaamheid. Om te blijven zien, te blijven luisteren en niet te snel te denken dat het wel mee zal vallen.

Opdat wij niet alleen blijven herdenken, maar ook blijven beseffen wat er op het spel staat.